

УДК 159.922.7 159.946.3-053.4 159.923.^372.3

Pirozhenko Tamara, Doktor psychologii, profesor, kierownik Zakładu Psychologii

Instytutu Psychologii przedszkolak GS Kostyuka NAPS Ukrainy, Ukraina, Kijów

email: tampiro@yandex.ru

**POMAGAMY ROZWIJAĆ SIĘ DZIECKU (ZBIÓR WZORCÓW
DYDAKTYCZNYCH PRACY DOROSŁEGO Z DZIECKIEM)**

We help to develop to the child

Анотація

У статті представлено комплексний підхід до оцінки психічного розвитку дитини старшого дошкільного віку в єдності емоційних, когнітивних, вольових якостей. Особливе значення надається використанню бесіди дорослого з дитиною з використанням малюнків, близьких досвіду дитини. Показано в який спосіб метод інтерпретації малюнка актуалізує прояв у дитини соціальної та інтелектуальної активності, оскільки в центр уваги знаходяться питання як поводитися, чому, з якою метою. В матеріалах статті доведено, що найкращий для кожної дитини рівень розвитку комунікації та засвоєння мовних засобів позначає простір вибору діяльності, ресурсів організації свого життя у межах визначених цілей, становлення особистісних якостей - відчуття своєї гідності, значення, цінності, інтерес до інших людей та відчуття можливості розвитку. В такий спосіб організована бесіда комунікаційно-мовні дії дітей набувають сенсу, прагнення до конкретної мети, довільної регуляції, що розвиває вміння використання мови у спілкуванні та пізнаванні оточуючого світу.

Ключові слова: психічний розвиток, комплексна оцінка розвитку, емоційні, когнітивні, вольові якості особистості, бесіда, комунікація, інтерпретація особистого досвіду

Pirozhenko Tamara, Dr. Sc. Psychology, Professor, Head of the Laboratory of psychology of Preschool Child, G.S. Kostyuk Institute of Psychology, NAPS of Ukraine, Ukraine, Kyiv

**HELP DEVELOP THE CHILD (SET OF EDUCATIONAL STANDARDS WORK
ADULT AND CHILD)**

Summary

In the article the complex going is presented near the estimation of psychical development of child of senior preschool age in unity of emotional, volitional qualities. The special value gets to the use of conversation adult with a child with the use of pictures near to experience of child. The method of interpretation of picture is shown in what method excites a display for the child of social and intellectual activity, as in a spotlight there are questions how to behave, why, for what purpose. It is well-proven in materials of the article, that the best for every child level of development of communication and mastering of language means marks space of choice of activity, resources of organization of the life within the limits of certain goals, becoming of personality qualities is sense of the dignity, value, values, interest in other people and feeling of possibility of development. By such method organized conversation the communication-language actions of children collect

sense, aspiring to the certain aim, arbitrary adjusting that develops ability of the use of tongue in communication and recognition of the surrounding world.

Keywords: psychical development, complex estimation of development, emotional, volitional qualities of personality, conversation, communication, interpretation of the personal experience

Przy określaniu zadań wychowawczych w pracy z dziećmi należy wziąć pod uwagę tendencje ich rozwoju psychicznego w poszczególnych przedziałach wiekowych. Wskaźnikiem funkcjonalnego rozwoju psychiki są nowonabyte cechy. Poznanie ich daje możliwość wyznaczenia optymalnego czasu na rozwijanie pewnych procesów czy indywidualnych właściwości psychiki. Zbyt wczesne rozpoczęcie procesu uczenia dziecka jakichkolwiek czynności może negatywnie wpłynąć na jego wyniki. Zbyt późny początek również powoduje, iż uczenie nie przynosi pożądaných rezultatów.

Główną nowonabytą cechą psychiczną dzieci w wieku przedszkolnym jest wyobraźnia, jeden z ważnych procesów poznawczych, uniwersalna zdolność człowieka do widzenia świata w różnorodności przedmiotów, ich cech i właściwości. Wyobraźnia ogarnia przedmiot w całości wcześniej niż jego części, myślenie go analizuje. Wyobraźnia tworzy nowe obrazy, a na ich podstawie nowe działania, nowe przedmioty, nowe myśli. Bezpośrednio przenika ona do każdego procesu twórczego człowieka w różnych etapach jego życia i zapewnia opanowanie różnych form kultury ludzkiej w ontogenezie (indywidualnym rozwoju człowieka).

Wyobraźnia rodzi się u dziecka jeszcze we wczesnym dzieciństwie ("Babciu, patrz kołacz chodzi po niebie!" - mówi dwuipółletni chłopczyk patrząc na księżyc w pełni), jednak szczególnego charakteru i intensywnego rozwoju nabiera ona w wieku przedszkolnym. Dzięki niej przedszkolak zaczyna uświadamiać sobie sferę swojej możliwej przyszłości, a działalność dziecka (malowanie, konstruowanie, lepienie itd.) ma swój konkretny cel. Wyobraźnia bierze udział w pojawianiu się przypuszczeń, zagadek, przewidywań podczas rozwiązywania przez dziecko określonych zadań. Nawet po to, by zrozumieć to, co widzi, musi wyjść poza granice bezpośredniego odbioru obrazów, wyobrazić sobie jakieś wzajemne powiązania, relacje, cechy.

Wyobraźnia i chęć poznawania uważana jest również za podstawę kształtowania osobowości dziecka: jego życzeń, zainteresowań, oczekiwań, zamiarów. Na ich podstawie pojawia się zainteresowanie innym człowiekiem, zdolność do obdarzania go zaufaniem, okazania mu współczucia. Człowiek z rozwiniętą wyobraźnią jest bardziej wrażliwy na inne osoby, staje się dobry, bo po wyglądzie, po wyrazie twarzy może wyobrazić sobie stan emocjonalny i odpowiednio zareagować, przejąć się czyjąś radością lub cierpieniem.

Wyobraźnia ma bezpośredni wpływ na kształtowanie się własnego „Ja” dziecka jako dynamicznego systemu jego wyobrażeń na temat samego siebie, co zapewnia wewnętrzną spójność, zgodność, następstwo oraz ciągłość w czasie” („Ja”- w przeszłości, ”Ja” - obecnie, ”Ja” – w przyszłości).

W rozwoju takich cech wyobraźni jak żywość, szybkość, bogactwo, oryginalność jej obrazów ukryte są wszystkie zdolności dziecka: poznawcze, artystyczne, muzyczne i inne. Dlatego też rozwój wyobraźni u dzieci w wieku przedszkolnym powinien być nadrzędnym celem pracy wychowawczej. Wykorzystanie specjalnych ćwiczeń, ukierunkowanych na rozwój wyobraźni udoskonala jej mechanizmy, wzbogaca środki tworzenia obrazów.

Rozwojowi wyobraźni sprzyja również koncentrowanie się na zainteresowaniach dzieci, chwalenie ich za przejawianą dociekliwość, samodzielne wyrażanie przez nie swoich pomysłów, stymulowanie niezależności ich myśli, pobudzanie do udzielenia niestandardowej odpowiedzi na zadawane pytania, wspieranie wszelkich odchyłek od ustalonego wzorca, jeżeli dziecko potrafi uzasadnić ich celowość, zachęcanie do poszukiwania nowych idei.

Rozwojowi wyobraźni przeszkadza negatywna ocena przez dorosłych bezinteresownych dziecięcych fantazji, zmyślonych historii, wymaganie standardowych odpowiedzi, stosowanie wyłącznie narzuconych wzorców itd. Ważne jest, by w każdym rodzaju aktywności dziecka wymagać jednego – aktywnego działania wyobraźni, co zwiększa jego potencjał twórczy.

Głównym źródłem rozwoju wyobraźni u dzieci w wieku przedszkolnym jest aktywność zabawowa. W przypadku zabawy z określoną fabułą i podziałem na role, dziecko modeluje rzeczywistość (sytuacja wyobrażona, rola dorosłego, wykorzystanie przedmiotów zastępczych, symboliczny charakter działania w zabawie i jego wyniki), odstępuje od wzorców realnych wydarzeń, wprowadza swoją wersję, a próbuje różne schematy ich wykonania, tworzy nowe wątki, pokonuje stereotypy w swoim działaniu itd.

Psychologowie uważają, iż działalność zabawowa jest bazą, łączącą wyobraźnię, myślenie i mówienie, rozwijającą funkcję symboliczną, która przebudowuje psychikę dziecka: dziecko opanowuje rysunek, cechy języka, cyfry, pisanie, schematy itd., co daje możliwość określenia powiązań pomiędzy obiektami, zjawiskami, ich częściami, właściwościami, a także przyczynia się do tymczasowego wyabstrahowania się od przedmiotów realnych, formalnego przetwarzania ich, zdolności logicznego uzasadnienia tych zamian itd.

Funkcja symboliczna rozwija się również w innych rodzajach działalności dzieci, w trakcie których pojawia się konieczność zamiany jakiegokolwiek elementu rzeczywistości znakiem-symboliem. Podkreślając znaczenie rozwoju funkcji symbolicznej w osiągnięciu sukcesów w nauce W.W. Dawidow twierdzi: „... brak rozwoju funkcji symbolicznej istotnie obniża potencjał zdolności umysłowych dziecka w wieku szkolnym”. Rozwój wyobraźni u dzieci sprzyja również stopniowemu opanowywaniu przez nie dowolnych procesów poznawczych, które charakteryzują się wstępnym ustaleniem celu (dowolny odbiór, obserwacja, pamięć dowolna, myślenie). Tak więc dzieci przy odbiorze obrazka z określoną fabułą starają się początkowo ogarnąć go w całości, zrozumieć jego sens, a dopiero potem przystępują do konsekwentnego odkrywania jego treści zgodnie z określonym tematem. Dzieci potrafią zrozumieć morał bajki, wymyślić jej nowe zakończenie albo nową bajkę na zadany temat. Każda bajka pobudza, stymuluje wyobraźnię dziecka nawet podczas słuchania lub przeżywania razem z bohaterem jego problemów, podobnie jak przy odgrywaniu roli, której dziecko się podejmuje; jej odgrywanie ma konkretny charakter, pomaga dziecku zrozumieć potrzeby, emocje zarówno bohaterów jak i swoje własne. Bajka proponuje obrazy, które dziecko albo przyjmuje, zachwyca się nimi, nieświadomie przyswaja sobie ważne pojęcia moralne dobra i zła, albo odrzuca je, co jest istotne dla dziecka w rozwiązywaniu swoich własnych problemów.

Starsze przedszkolaki mogą wykonywać zadania związane z przewidywaniem, np. po obejrzeniu rysunku dziecko może odpowiedzieć na pytanie: „Jak myślisz, co stało się dalej?”. Dziecku można zaproponować rozłożenie serii obrazków w kolejności rozwoju wydarzeń.

W wieku przedszkolnym dziecko stopniowo staje się coraz mniej egocentryczne, rozwija się druga ważna nowonabyta cecha – decentracja myślenia. Centryzm (egocentryzm) charakteryzuje się tym, iż dziecko każdy obiekt ocenia wyłącznie ze swojego punktu widzenia i nie dopuszcza możliwości istnienia innej opinii, innej pozycji, która może różnić się od jego własnej. Dziecko w ten sposób ustala jednostronną relację z obiektem, przypisuje mu niepodważalne cechy. Przy decentracji myślenia dziecko może nie tylko liczyć się z opinią innej osoby, ale również zmieniać swój sposób postrzegania pod wpływem porównania go z innym, odmiennym. Pojawia się świadomość relatywności wiedzy. Rozwojowi decentracji myślenia sprzyja zmiana ról, które dziecko odgrywa podczas zabawy, co prowadzi do zmiany pozycji, poglądów na to samo zjawisko. Aby zrozumieć bajkę, postępowanie bohaterów, dziecko również powinno znaleźć się na ich miejscu, spojrzeć na dane zjawisko z ich punktu widzenia, w myślach przejść ich drogę, pokonując trudności.

Rozwojowi decentracji myślenia sprzyja również stymulowanie aktywności umysłowej, zestawienie różnych opinii na temat tego samego zjawiska, możliwość wyboru własnej pozycji, omówienie różnych środków rozwiązania zadań itd. Jeżeli w relacjach dorosłego z dzieckiem panuje autorytaryzm, przeważają metody przymusu, egocentryzm dziecka znacznie wzrasta. Decentrację myślenia rozwijają również takie zabawy, jak warcaby, szachy, w których należy brać pod uwagę pozycję innego gracza, przewidzieć jego ruch itd. Sprawdzić proces decentracji myślenia, która zaczyna rozwijać się w piątym roku życia można np. poprzez ocenę umiejętności podejmowania decyzji, np. podczas rozwiązywania zadań pośrednich typu: „Na drzewie siedziały ptaszki. Kiedy przyleciały do nich jeszcze 3 ptaszki było ich 5. Ile ptaszków było na początku?”

Na kształtowanie się osobowości przedszkolaka duży wpływ ma również rozwój decentracji emocjonalnej jako zdolności odbierania oraz uwzględniania w swoim zachowaniu stanów emocjonalnych (bądź zainteresowań czy potrzeb) innej osoby. Przy pomocy przewidywania emocjonalnego dziecko uświadamia sobie konsekwencje swojego działania i postępowania, czyli ich możliwy wpływ na własny stan emocjonalny oraz na stan innych osób, na ich stosunek do niego: „Jeżeli to zrobię, to mama się na mnie pogniewa i będzie mi wstyd”. W ten sposób zostaje odkryte społeczne znaczenie własnego zachowania, które jest ważne dla duchowego rozwoju dziecka, pojawienia się i wzbogacenia wartości etycznych, wśród których ważne miejsce zajmuje empatia (współczucie) jako zdolność „wejścia do wnętrza osobistego świata innego człowieka”, a także jako pozaracjonalne poznanie jego świata wewnętrznego.

Aktywnie kształtuje się moralna sfera osobowości, z powodzeniem przyswajane są normy etyczne oraz zasady zachowania, pojawiają się „wewnętrzne instancje etyczne, które odgrywają rolę czynnika regulującego w zachowaniu dziecka, w jego relacjach z dorosłym oraz rówieśnikami”. Dziecko opanowuje prospołeczne formy zachowania: wykazuje zainteresowanie oraz troskę o innego człowieka, pojawia się chęć udzielenia pomocy, uzgadniania swoich potrzeb z potrzebami innych, branie pod uwagę zainteresowań partnera, podporządkowywania własnych działań osiągnięciu wspólnego celu itd. Należy jednak podkreślić, iż sukces w opanowaniu takiego typu zachowania ma miejsce tylko wtedy, jeżeli zostaną połączone czynniki racjonalne i emocjonalne na podstawie wyobraźni emocjonalnej oraz decentracji.

Wraz z rozwojem funkcjonalnego systemu moralnego formuje się system samoregulacji. Dziecko w wieku przedszkolnym pozbawione jest impulsywności

bezpośredniego naśladowania, pojawia się zdolność do zachowania nadsytuacyjnego – zachowanie, które podporządkowane jest odległym celom, umiejętność kontroli wolicjonalnej oraz wysiłek wkładany po to, by je osiągnąć. Zachowanie staje się dowolne – to ważna nowa cecha w sferze osobowości przedszkolaka. Wśród motywów, bodźców zachowania dowolnego coraz częściej pojawiają się motywy społeczne, którym podporządkowane są motywy indywidualne. Przestrzeganie zasad kontaktów międzyludzkich oraz wspólnego działania nabiera charakteru świadomego: dziecko zaczyna zdawać sobie sprawę z ich konieczności w organizacji wszelkiej działalności grupowej, zaczyna nawet wymyślać swoje zasady, umawia się co do konieczności ich przestrzegania, kontroluje to, a nawet karze za ich naruszenie. Można to zaobserwować w relacjach pomiędzy dziećmi w zabawie. Rozwija się fundamentalna potrzeba bycia aktywnym podmiotem własnego życia: poznania świata, wywierania wpływu na inne osoby, kierowania samym sobą. Potrzeba ta przejawia się w dążeniu do bycia samodzielnym, wykazywaniu inicjatywy. Dziecko staje się nie tylko zdolne do tego, by realizować swój pomysł, ale również pokonywać trudności, wykazywać się starannością, doprowadzać rozpoczętą sprawę do końca, nie poddawać się z powodu trudności. Dorośli muszą pamiętać, iż samodzielne dziecko, wykazujące się inicjatywą – to dziecko poszukujące. Jest ono zdolne do bezinteresownego ryzyka i ma prawo do błędów. I jeżeli coś mu się nie udało, to nie jest powód do tego, by krytykować dziecko i czynić mu zarzuty. Jest to wyłącznie pretekst do zastanowienia się jak umiejętnie podejść do dziecka, by nie zagłuszyć jego dociekliwości, chęci eksperymentowania, jak pomóc mu nie stracić wiary we własne siły i możliwości, wiary w sukces. Czułość i życzliwość ze strony dorosłego podczas niepowodzeń dziecka, aktywne wsparcie z jego strony w momencie pojawienia się trudności są gwarantem rozwoju cech wolicjonalnych dziecka oraz pewności siebie.

Oznak zachowania dowolnego przedszkolaka należy również szukać w kontaktach dziecka z dorosłym oraz rówieśnikami

- U dzieci pojawia się i rozwija zróżnicowany stosunek do dorosłego. Tak więc dziecko zaczyna rozumieć, kiedy pomiędzy nim a dorosłym pojawiają się stosunki oficjalne. Np. w czasie zajęć albo w momencie wyjaśniania, co i jak trzeba robić dorosły występuje w charakterze osoby uczącej: trzeba go uważnie słuchać, patrzeć, czegoś nauczyć się, skoncentrować się. W sytuacjach poza nauczaniem dorosły staje na równi z dzieckiem, kontakt ma charakter emocjonalny, bezpośrednio-osobisty. Taka elastyczność w kontaktach pomaga dziecku w warunkach uczenia się zrozumieć zadania i ich specyficzne znaczenie dydaktyczne, oderwać się od konkretnej sytuacji życiowej, która zawarta jest w zadaniu. Jako przykład braku takiej elastyczności można przytoczyć trudności rozwiązania zadania z matematyki przez Buratina.

- Nowy charakter relacji można zaobserwować również w kontaktach dziecka z rówieśnikami. Np. podczas zabawy dzieci nie obrażają się na swoich partnerów, kiedy przegrywają (choć jest im przykro), nie przenoszą na relacje rzeczywiste swoich emocji negatywnych. Staje się możliwa wspólna praca, wykonywanie wspólnych zadań, traktowanie rówieśnika jako partnera, umiejętność bezkonfliktowego rozwiązywania problemów, uzgadnianie działań, wzajemna pomoc pozwalająca osiągnąć wspólny cel. Z wiekiem coraz większa liczba dzieci w wieku przedszkolnym w sytuacji dowolności wyboru po zakończeniu swojej pracy, na przykład, zostaje, by pomóc swojemu koledze, albo temu, kto ma trudności (“Skończyłeś swoją pracę, możesz iść się bawić, a możesz pomóc Wowie: on ma jakieś problemy”). Dla dziecka jest ważne by być

kimś znaczącym dla innych dzieci, bliskim emocjonalnie, być przez nie akceptowanym. Zaczyna sobie uświadamiać swój status społeczny, nabiera doświadczenia zachowania socjalnego, pojawiają się oczekiwania w stosunku do niego, pierwsze oznaki „Ja” refleksyjnego. Dynamiczny system wyobrażeń na temat własnego „Ja” dość adekwatnie odzwierciedla ukierunkowanie na osobiste wartości przedszkolaka we wszystkich sferach jego działalności (w poznawaniu otaczającego świata, w różnych rodzajach działalności, w relacjach międzyludzkich), na jego podstawie można określić, co dziecku się bardziej podoba, co ma dla niego większe znaczenie, co go interesuje, co ceni, jaki ma stosunek do tych lub innych wydarzeń, kogo z dzieci czy dorosłych lubi najbardziej itd. Do tego systemu dołączają się również mniej więcej stałe wymagania w stosunku do samego siebie. I tak starsze przedszkolaki mogą podać 6-8 odpowiedzi na pytanie „Kim jestem?” i „Jaki jestem?”. Nowonabytą cechą w sferze samoświadomości przedszkolaka jest rozwój obiektywnej samooceny. Porównajmy czym różni się samoocena starszych i młodszych przedszkolaków:

Samoocena

<i>Młodszy wiek przedszkolny</i>	<i>Starszy wiek przedszkolny</i>
<ul style="list-style-type: none"> - odzwierciedla pozytywną ocenę dorosłego - przyjmuje pochwałę dorosłych niezależnie od rezultatów - w zadaniu na samoocenę ze znalezieniem swojego miejsca na drabince zawsze zajmuje najwyższe miejsce - samoocena jest subiektywna 	<ul style="list-style-type: none"> - opiera się na konkretnych wynikach działalności lub zachowania - fenomen „gorzkiego cukierka”, nie przyjmuje niezасłużonych pochwał - obniża swoje miejsce na drabince w zależności od osiągniętych wyników, chociaż stara się usprawiedliwić niepowodzenia - samoocena staje się obiektywna

Obiektywna samoocena zapewnia wewnętrzną harmonię osobowości, względnie stałe zachowanie. Na tej podstawie kształtują się takie cechy osobowości jak poczucie własnej godności, szacunek do samego siebie, samolubstwo, nabieranie pewności siebie: chęć odgrywania prestiżowych ról w zabawie, przecenianie swoich możliwości, zdolność podejmowania ryzyka, przypisywanie sobie cech pozytywnych, osiągnięć itd. Jednak taka nieco zawyżona samoocena ma pozytywne znaczenie: stanowi ona mechanizm obronny we wspieraniu pozytywnego stosunku do siebie, zachowania pewności siebie nawet przy niepowodzeniach. Dziecko ma jeszcze niewielkie doświadczenie życiowe, dlatego zawyżona samoocena daje pewność siebie przy podejmowaniu się nowych wyzwań, pozwala swobodnie czuć się w nowych warunkach działalności, wierzyć w sukces, a to pomaga realizować się w maksymalnym stopniu, demonstrować swój potencjał twórczy. Jak wynika z badań główne cechy osobowości, które kształtują się w wieku przedszkolnym okazują się najtrwalsze i zachowują swoje najważniejsze cechy przez wiele lat

Celem, sensem i kierunkiem humanizacji procesu wychowania jest stwarzanie takich warunków życia, kontaktów między dzieckiem a otoczeniem, w których dziecko miałoby możliwość maksymalnego rozwinięcia swoich ludzkich cech jako jednostki indywidualnej. Na podstawie kształtowania się własnej samooceny dzieci zaczynają odczuwać sprawiedliwość ocen, które stawiają im dorośli lub rówieśnicy, życzliwość i brak uprzedzeń

w stosunku do nich. Jeżeli dziecko przebywa w innej atmosferze, początkowo protestuje, a następnie zaniża samoocenę, staje się niepewne siebie, wzrasta napięcie, lęk. To fakt, że wśród przedszkolaków spotyka się takie dzieci, które mają fobię szkoły, boją się nauczyciela, który postawi im „2”. Pamiętajmy, że nasze wysiłki wychowawcze powinny być skierowane nie na dzieci, ale na stosunek do nich. Zaufanie, wiara w powodzenie, wspieranie dziecka (a nie poniżanie) są podstawą humanitarnego wychowywania dziecka.

Jak natomiast dzieci powinny odnosić się do samych siebie: pozytywnie, krytycznie? Psychologowie proponują rozróżnienie stosunku dzieci do samych siebie jako jednostki indywidualnej oraz samooceny, która odzwierciedla stopień zadowolenia lub niezadowolenia z samego siebie na podstawie konkretnych wyników wszelkiej działalności czy faktów zachowania w konkretnej sytuacji. Ocenianie siebie jako jednostki indywidualnej odzwierciedla akt postrzegania samego siebie jako całości, samowyywyższenia („jaźń”). Indywidualność dziecka powinna być nietykalna. Dziecko ma nie tylko potrzeby, ale też wiarę, nadzieję na ich zaspokojenie; jest to duchowa siła człowieka. Zadaniem dorosłego jest pomoc w zachowaniu tych cech przez dziecko w przyszłości. Dlatego też należy chronić dziecko przed krytycznym stosunkiem do siebie jako jednostki indywidualnej („Jestem zupełnym nieudacznikiem”), przed ciągłym poczuciem winy, przed lekceważącym stosunkiem do siebie.

W tym czasie dziecko powinno nauczyć się krytycznie oceniać wyniki swojej pracy, umieć zobaczyć błędy, wiedzieć jak je naprawić, co wziąć pod uwagę, aby ich nie powtarzać. Tutaj duże znaczenie ma życzliwa ocena pedagogiczna, poważne traktowanie dziecka przez dorosłego. Dzieci uczą się na swoich sukcesach i osiągnięciach, ocena negatywna załamuje dziecko. Jeżeli dziecko nie mogło dzisiaj prawidłowo odpowiedzieć na pytanie albo wykonać polecenia, lepiej jest wyrazić nadzieję, że wszystko to zrobi jutro. Jeżeli nie udał się rysunek, warto przypomnieć dziecku, że wczorajszy rysunek był lepszy. Szczególnie niebezpieczne jest pojawienie się u dziecka poczucia winy za swoją ciekawość, hamuje ono bowiem aktywność poznawczą. Wszelkie zainteresowania dziecka wymagają wsparcia, akceptacji ze strony dorosłego. Przy niepowodzeniach dziecko podtrzymuje na duchu wyrażenie nadziei na osiągnięcie sukcesu w przyszłości. Aby zrozumieć emocjonalny stan dziecka, dorosły również powinien umieć ocenić sytuację nie tylko ze swojego punktu widzenia, ale także z pozycji dziecka. Tak więc okres przedszkolny ma duże znaczenie w ogólnym rozwoju człowieka. Za względną wolnością dziecka oraz relacjami z dorosłymi i rówieśnikami można dostrzec burzliwy rozwój psychiczny. Niektóre z osiągnięć tego rozwoju mają samodzielne znaczenie: przyswojenie sobie wzorów sensorycznych (kolor, kształt, wielkość), rozkwit obrazowych form poznawania (działania percepcyjne, myślenie obrazowe, pamięć obrazowa), rozwój kontaktów komunikatywnych, opanowanie wszystkich rodzajów działalności ludzkiej, które sprzyjają rozwojowi uzdolnień dziecka.

Kolejne osiągnięcia będą warunkiem dalszego stopnia rozwoju, do opanowania nowej aktywności uczenia się, np.: zainteresowania poznawcze, podstawy logicznego myślenia, funkcja symboliczna, zachowanie dowolne, obiektywna samoocena.

Specjalne ćwiczenia, które umieszczono w albumie, są ukierunkowane na rozwój sfer indywidualności dziecka (intelektualnej oraz emocjonalno-wolicjonalnej), ich wykonanie pod kierunkiem pedagoga będzie miało korzystny wpływ na ogólny rozwój przedszkolaka, a także na rozwój jego zdolności poznawczych.

Rysunki, które proponowane są w tym albumie, mogą być pomocne w pracy wychowawcy z dziećmi w pracy zarówno grupowej jak i indywidualnej.

Cechy szczególne psychicznego rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym oraz znaczenie wszystkich nowonabytych cech w dzieciństwie wymaga od wychowawcy całościowego podejścia do wykorzystywania materiałów wizualnych. Każdy rysunek powinien umożliwić maluchowi odkrycie ogromnego potencjału reakcji emocjonalnych, analizy intelektualnej, aktywności komunikacyjnej. Rozmowy wychowawcy z dziećmi na temat rysunków oraz wykonania różnych zadań lub ćwiczeń są dobrą okazją do wytworzenia się wzajemnego porozumienia pomiędzy dzieckiem a dorosłym, kształtowania pozytywnego stosunku dziecka do samego siebie, do innych ludzi.

Dlatego też, szanowni dorośli, organizując rozmowy z dziećmi na temat rysunków, spróbujcie nauczyć się całościowo oddziaływać na proces rozwoju dziecka, przy pomocy swoich działań pedagogicznych zapewniając rozumienie jedności rozwoju afektu i intelektu człowieka, wspierając rozwój u dziecka psychicznych zdolności intelektualnych, moralnych, estetycznych, wolicjonalnych.

Dlaczego kompleksowa praca z rysunkiem, która jest ukierunkowana na aktywizację emocjonalnej oraz intelektualnej aktywności dziecka jest bardziej efektywna z punktu widzenia osiągnięć komunikacyjnych dziecka?

Rozwój komunikacji językowej dziecka wskazuje jednocześnie na rozwój kompetencji intelektualnych, językowych oraz socjalnych, które potrzebne są do współdziałania z otoczeniem. W centrum zainteresowania, analizy, ćwiczeń dydaktycznych oraz zadań twórczych mających na celu rozwój mówienia powinien znaleźć się schemat relacji „człowiek-sytuacja”. Wyraziste mówienie wymaga aktualizacji myślenia wizualno-obrazowego, wyobraźni, pamięci. Rozumienie sytuacji określa właśnie wypowiedź językowa (określone wyrażenia, tekst). „Włączenie się” do sytuacji wzajemnych relacji powoduje pojawienie się celu, motywu, określa charakter działania pomiędzy komunikującymi się, temat kontaktu językowego oraz formę jego budowy. Jeżeli sytuacja jest znacząca, problematyczna ma ona wpływ na dynamikę wzajemnych relacji pomiędzy jej uczestnikami, aktywność komunikacji, zainteresowanie, rodzi gotowość wspólnego działania. Znajomość sytuacji pozwala lepiej budować wypowiedzi, ponieważ jest w nich odzwierciedlona zależność między rzeczywistością obiektywną, myśleniem oraz językiem. Sama struktura sytuacji (drobne powiązania) zawarta jest w strukturze wypowiedzi (dobór słów, budowa zdań, ich połączenie, forma organizacji: dialog, monolog). Rozwój wyobrażeń na temat stanu emocjonalnego człowieka, który jest adekwatny do sytuacji komunikacji językowej prowadzi do powstawania ogólnych pojęć o charakterze etyczno-moralnym. Uogólnienia te wskazują na osobowościowe cechy ludzi (zły, dobry, uczciwy, pracowity). To z kolei pozwala dziecku prognozować dalszy rozwój sytuacji komunikowania się, wykazać się twórczym rozwinięciem sytuacji. Język dziecka pokazuje nam, iż dziecko razem z funkcją ekspresywną (wyrażanie własnego stosunku) udoskonala funkcję nominatywną (oznaczenie, nazwa) oraz regulacyjną (regulowanie, kierowanie), a także przyswaja sobie prognostyczną funkcję języka. Twórcze wykorzystanie wszystkich funkcji języka odpowiednio do różnych sytuacji komunikacji jest przejawem zdolności językowych dziecka.

Proponuję nauczyć się korzystać z ogólnego algorytmu działania oraz zadań w pracy z każdym rysunkiem:

Pytania do dziecka:

1. Co dzieje się na rysunku?

Ogólna ocena przez dziecko wydarzeń wymaga od niego całościowej analizy oraz znalezienia głównego sensu. W odróżnieniu od zwykłego wymieniania znanych mu rzeczy, rozpoznawania oraz nazywania poszczególnych czynności (które są aktualizowane w pamięci) dziecko od razu staje się samodzielnym badaczem wydarzeń. Ta pozycja wymaga od dziecka aktywności poznawczo-badawczej, która uruchamia wszystkie procesy psychiczne: postrzeganie, uwagę, pamięć, myślenie, wyobraźnię.

Co widzisz takiego, co potwierdza twoją opinię?

Pytanie wymaga od dziecka wykorzystania własnego doświadczenia, połączenia nawyków sensorycznej analizy otoczenia i wyciągania na tej podstawie wniosków. Język staje się bardziej rozwinięty, ponieważ odzwierciedla uzasadnienie tego, co dziecko widzi, pokazuje naturalną zależność pomiędzy MÓWIENIEM, MYŚLENIEM oraz RZECZYWISTOŚCIĄ.

Następnie należy zwrócić uwagę na postacie przedstawione na rysunku. Ich stany emocjonalne, przeżycia i uczucia są głównym elementem treściowym, który łączy wszystko, to co się dzieje w przedstawionej sytuacji. Rozumienie przez dziecko charakteru emocjonalnego w sytuacji „tu i teraz” pozwala mu zrozumieć dynamikę wydarzeń, dobrze wykonywać dalsze zadania, które związane są z oderwaniem się od sytuacji przedstawionej. Dlatego trzeba zapytać dziecko:

Co czuje.....?

Jaki ma stosunek do....?

Jak myślisz, jaki charakter mają bohaterowie?

3. Pierwotną analizę sensoryczną i emocjonalną sytuacji, która jest przedstawiona na rysunku można uzupełnić rozumieniem cech przestrzenno-czasowych:

W jakich warunkach to się odbywa?

Gdzie mają miejsce wydarzenia?

Kiedy to się stało? Dlaczego tak mogło się stać?

Co widzisz takiego, co potwierdza twoją opinię?

W ten sposób przeprowadza się z dzieckiem kompleksową analizę-syntezę relacji „człowiek-sytuacja”. Relacji, którą każdy z nas powinien umieć szybko i właściwie ocenić każdego dnia w kontaktach z innymi ludźmi we wszystkich sytuacjach komunikacji językowej.

4. Następnie należy zaproponować dziecku, żeby WYOBRAZIŁO SOBIE SIEBIE w proponowanych sytuacjach. W ten sposób nadal poszukuje się związku pomiędzy wydarzeniami przedstawionymi na obrazku z osobistym doświadczeniem dziecka. Pytamy:

Gdybyś ty (poznał się, znalazł się) w tej sytuacji, to co byś robił?

Jak to zrobisz? Co powiesz? Komu? Jak?

Zapytaj siebie: Czy byłem już w podobnej sytuacji?

Kiedy było mi wesoło (interesująco, smutno...)? Kiedy się bałem?

Jaki jestem wtedy? Co czuję?

Ruszam się czy nieruchomieję ze strachu? Co i jak mówię?

Zapamiętaj rysunek: kiedy się trochę boisz, albo kiedy czujesz się niepewnie zacznij o tym mówić na głos. Niech twój głos będzie spokojny, pewny, odważny. Mów tak, jak twój ulubiony bohater (...). Poczujesz się inaczej. Spróbuj sprawdzić tę magiczną siłę języka.

5. Wszystkie zadania należy wzbogacać pomysłami twórczymi.

Przypomnimy sobie imiona wszystkich mieszkańców, postaci, bohaterów, którzy są w tej sytuacji. Kto tutaj mieszka teraz? (Czy był wcześniej?) (Czy może być?). Jak widać, aby nadal rozwijać mówienie trzeba zaktywizować nie tylko pamięć i myślenie, ale także WYOBRAŹNIĘ. (Przypominamy lub wyobrażamy sobie bohaterów bajek, kreskówek, książek, postacie realne oraz wymyślone).

Jak one czują się w tej sytuacji? Co im się podoba? Wywołuje wątpliwości? Gniew? (aktualizacja swoich emocji, które dziecko musi sobie kiedyś poukładać...) Co mówią wtedy do siebie?

Przykłady twórczych zadań-pytań: Jeżeli tę polanę leśną zobaczy biały niedźwiedź po raz pierwszy, to co go zdziwi (.....)?

Jeżeli na tę leśną polanę z góry patrzy....., to jak widzi kwiaty, drzewa,....?

Zadania twórcze pozwalają dziecku wyjść poza przedstawioną sytuację "tu i teraz", zobaczyć inne możliwości oceny sytuacji, spojrzeć na nie z innego punktu widzenia, pomagają naturalnie korzystać z intelektualnych zasobów wiedzy na temat otaczającego świata w różnych zadaniach. Nie należy zapominać o rozwijaniu przedstawionej sytuacji za pomocą dodatkowych pytań:

Co było przedtem... ?

Co się stanie, jeżeli?

Jest oczywiste, że rozwój zasobu słów, gramatyki, fonetycznej porawności języka będzie mieć tutaj miejsce. Są to zabawy i ćwiczenia dydaktyczne, których celem jest rozszerzenie aktywnego słownictwa, prawidłowego użycia słów, które opisują charakterystyczne cechy oraz czynności z przedmiotami otaczającego świata: zaimki osobowe, przymiotniki i przysłówki, które mówią o położeniu rzeczy oraz kierunku działania z nimi, a także kategorii gramatycznych: formy liczby mnogiej, przypadki rzeczowników, czas przeszły i przyszły. Jeżeli istnieje potrzeba skoncentrowania się na rozwoju lingwistycznych cech mówienia, dorosły pyta dalej:

Wyobraźmy sobie jeszcze raz, nazwijmy i wytłumaczymy cechy przestrzenno-czasowe sytuacji, gdzie odbywają się przedstawione wydarzenia.

Słowa opisy: Jaka? (polana, jaskinia czy las) jest pod względem rozmiaru, jaką ma szerokość, długość, zapach, kolor? Co z otoczenia o tym świadczy (potwierdza to) ?

Słowa nazwy przedmiotowej treści sytuacji: Czym jest wypełniona ...? Co jest naokoło? Po co to jest? Komu może się to przydać?

Słowa-działania, odpowiednie do sytuacji: Co tam umieją robić? (Czasownik w formie bezokolicznika). Co robię ja razem z bohaterem? (odmiana czasownika w czasie, osobach, liczbie, jeżeli dodają państwo takie słowa jak MY, ONI, ONE, ON, ONA.

Czy widzą państwo jak w naturalny sposób rozwijają państwo gramatyczne umiejętności dziecka? Kontynuujmy.

Na pewno mają państwo dużo rysunków z przedmiotami. Proszę wybrać te, które pasują do tematu waszej rozmowy. Proszę ułożyć „tematyczną pajenczynkę”. Proszę uzasadnić swój wybór:

W jaki sposób przedmioty są ze sobą powiązane?

«Przypomnieliśmy sobie (opowiadaliśmy, wymienialiśmy).....

Do tego słowa pasuje ...

Łączy je ...

I to, i to ... (słowo uogólniające).

Proszę przeanalizować z dzieckiem jak gramatyka uzupełnia nasze wyobrażenia o przedmiocie. Czy można zmienić słowo tak, żeby oznaczało ono mały przedmiot? Bardzo mały? Duży? Bardzo duży?

A teraz proszę powiedzieć te słowa tak, żeby wszyscy zrozumieli na ile zmieniły się wymienione przedmioty, stały się małe albo duże.

Mogliście zobaczyć: zmienił się przedmiot, zmieniło się słowo, a na dodatek jeszcze zmieniło się jego brzmienie!

Proszę zastanowić się z dzieckiem jak wszystko jest ze sobą powiązane. Jak wygląda przedmiot czy zjawisko, w jaki sposób jego stan lub cechy mówią o sobie przy pomocy koloru, wielkości, zapachu, jak nasze wyobrażenia o przedmiotach są uzupełniane przez naszą wyobraźnię, kiedy możemy opowiedzieć o czymś dana rzecz marzy, czego oczekują od ludzi. Stopniowo dziecko będzie mogło uświadomić sobie związek pomiędzy rzeczywistością, językiem oraz komunikacją. A na razie nabiera ono praktycznego doświadczenia potrzebnego do takiej analizy. Dlatego też nie należy zapominać, iż komunikacja dziecka, słowne wyrażanie swoich myśli (tekst, wypowiedź) jest produktem działalności twórczej, wynikiem wysiłku fizycznego i psychicznego, produktem, który opiera się na strukturalno-organizacyjnym materiale lingwistycznym. Treść i forma tekstu zależą od cech psychologicznych wszystkich komponentów relacji „człowiek-sytuacja”, a przede wszystkim od zrozumienia przez dziecko relacji pomiędzy uczestnikami, a dokładnie: KTO? KOMU? DLACZEGO? PO CO to mówi.

Jakie formy mogą przybierać wypowiedzi w zależności od celu komunikacji?

Jest to: prośba, pozwolenie, porada, zgoda, negacja, uściślenie, wdzięczność, podziw, wątpliwość, zachęta, żądanie, wymaganie, nakaz, wskazówka, zakaz, ostrzeżenie, oburzenie, propozycja, zastrzeżenie, aprobata itd.

Dlatego też jeszcze raz chcę podkreślić, iż proces rozwoju komunikacji jest złożonym procesem psychologicznym, który nie sprowadza się do zwykłego odtwarzania przez dziecko słyszanego języka. Jest to proces uwarunkowany rozwojem aktywności komunikowania się z dorosłymi oraz rówieśnikami. Rozszerzanie treści potrzeb komunikacji ukierunkowuje uwagę dziecka na zainteresowania się nowymi aspektami rzeczywistości: do poznania świata ludzi i ich wzajemnych relacji, świata przyrody, rzeczywistości przedmiotowo-praktycznej oraz artystycznej. Nowe potrzeby komunikowania się pociągają za sobą konieczność wykorzystywania nowych środków, które pozwolą realizować nowe cele. Powstają warunki do rozwijania się słownictwa dziecka, opanowania przez nie bardziej rozwiniętego i różnorodnego sposobu wyrażania swoich myśli i uczuć. Do rozwoju języka dziecka nie wystarczy propozycja różnorodnego materiału językowego, konieczne jest stawianie dziecku nowych zadań komunikacyjnych, które wymagają nowych sposobów osiągnięcia celu komunikacji.

Każda sytuacja, która jest omawiana z dziećmi w związku z tematem rysunku pozwala dziecku nauczyć się samodzielnie rozwiązać zadanie polegające na ustaleniu partnerskich relacji otoczenia (KTO? DO KOGO? mówi), określeniu sytuacji komunikacji (GDZIE? KIEDY? CO? się odbywa). Charakterystyka języka bohaterów oraz samego

dziecka (JAK trzeba mówić) pokazuje całościowe rozumienie relacji "człowiek-sytuacja", rozwój kompetencji socjalnych, intelektualnych i językowych dziecka.

Kompleksowa praca z rysunkami wymaga od dziecka przejawiania aktywności socjalnej oraz intelektualnej, ponieważ w centrum uwagi znajdują się kwestie jak postępować, dlaczego, w jakim celu. Pod tym warunkiem komunikacyjno-językowe działania dzieci nabierają sensu, dążenia do konkretnego celu, dowolności, co rozwija umiejętność wykorzystywania języka do komunikacji oraz poznawania otaczającego świata.

Najlepszy dla każdego dziecka poziom rozwoju komunikacji oznacza przestrzeń wyboru działalności oraz środków organizacji swojego życia w granicach wyznaczonych celów, poczucia swojej godności, znaczenia, wartości, zainteresowania innymi ludźmi oraz życiem i poczuciem możliwości rozwoju.

Bibliografia

1. Pirozhenko T. Rozwój komunikacyjny przedszkolaka: Naukowo-metodyczny przewodnik. Tarnopol: Wędrowanie, 2010. – 152s.
2. Pirozhenko T. Osobistość przedszkolaka:perspektywy rozwoju : Naukowo-metodyczny przewodnik Tarnopol: Wędrowanie, 2010. – 136s.
3. Pirozhenko T. Kompetentny dorosły obok z dzieckiem //Wychowawca-metodyk . Przedszkola. - 2010. - №2.- s.4- 5.
4. Pirozhenko T., Chartman E. Psychologiczne czynniki kształtowania się odpowiedzialności rodziców za rozwój dziecka przedszkolnego wieku / //Przedszkolna edukacja. Naukowo-praktyczne czasopismo Zaporoskiego instytutu podyplomowej pedagogicznej edukacji. - 2010.- №2(28). - C. 68-73
5. Pirozhenko T. Życiowa aktywność dziecka //Wychowawca-metodyk. Pprzedszkola. - 2010.- №10. S.5-9.
6. Pirozhenko T. Przyroda twórczej aktywności przedszkolaka //Aktualne problemy psychologii : Zbiornik naukowych prac Instytutu psychologii im. G.Kostuka Akademii pedagogicznych nauk Ukrainy. / - Żytomierz: Wyd. państwowego pedagogicznego uniwersytetu Żytomiera - 2010. - T. XII, V. 10. – s. 264-271.
7. Pirozhenko T., Bajer O. Rozwój samooceny i samoregulacje starszych przedszkolaków we współdziałaniu z rówieśnikami i dorosłymi /T.Pirozhenko, O.Bajer //Zbiornik naukowych prac państwowego pedagogicznego uniwersytetu Berdianska (pedagogiczne nauki). - Berdiansk: - 2010.- №3. – s. 57- 62.
8. Pirozhenko T. Ogólnoludzkie wartości jak obszar oceniania dzieckiem otaczającej rzeczywistości. // Aktualne problemy psychologii : Zbiornik naukowych prac Instytutu psychologii im.G.Kostjuka Akademii pedagogicznych nauk Ukrainy. Żytomierz: Wyd. państwowego pedagogicznego uniwersytetu Żytomiera Wyd. 2011. - T. VI. Psychologia utalentowania. – Wyp.6. - 235 c., C.140-149
9. Pirozhenko T., Ladyvir S., Karasjova K., Solovjova L. Metodyczne zasady studiowania wartoscowych orientacji dziecka starszego przedszkolnego wieku / Zbiornik naukowych prac Instytutu psychologii imienia G.S.Kostjuka Academiji pedagogicznych nauk Ukrainy : problemu ogólnej i pedagogicznej psychologii . – Kijow., Wyd. "Gnosis". - T. XIII. - Ч. 1. - 2011. - C. 307-317.
10. Pirozhenko T. Potencjał przedszkolaka : warunki rozwoju we współczesnym społeczeństwie. // Przedszkolna edukacja. - 2012. - № 1. - C. 8-16.